

Dwujęzyczność to zjawisko posługiwania się przez osobę lub całą społeczność dwoma językami. Ludzi dwujęzycznych i wielojęzycznych jest na świecie więcej niż tych posługujących się tylko jednym językiem. Nabywanie umiejętności posługiwania się językami i ich używanie połączone jest często z ważnymi wydarzeniami w życiu dwujęzycznych osób. Zjawisko dwujęzyczności budzi różne emocje, może być przyczyną dumy, ale też upokorzeń i wstydu. Może przyczynić się do awansu społecznego i kulturowego, ale też może być przyczyną stygmatyzacji i prześladowań. Do badań różnych aspektów życia osób dwujęzycznych służy wypracowana przez niemieckich lingwistów metoda biografii językowej, wywodząca się z opowieści autobiograficznej.

W naszym polsko-niemieckim zespole próbujemy empirycznie sprawdzić, czy biografia językowa wpływa na posługiwanie się językami przez osobę dwujęzyczną. Wybraliśmy dwie generacje dwujęzycznej polsko-niemieckiej wspólnoty językowej, doświadczonej przez ważne wydarzenia historyczne. Badaniem obejmujemy najstarsze osoby mieszkające w Polsce na terenach, które do 1945 roku należały do Niemiec (czyli na Mazurach, Śląsku, Pomorzu, woj. lubuskim), urodzone tam przed II wojną światową, a więc jeszcze w państwie niemieckim oraz osoby średniej generacji urodzone w Polsce, na tychże terenach, ale mieszkające obecnie w Niemczech. Będziemy poszukiwać osób dwujęzycznych z tych dwóch pokoleń wywodzących się z tych samych rodzin lub wspólnot lokalnych.

Sprawdzimy, czy biografie językowe osób żyjących w różnym otoczeniu językowym i kulturowym wpływają na posługiwanie się językami polskim i niemieckim. Języki polski i niemiecki różnią się w sposób znaczący w zakresie budowy zdania i konstrukcji gramatycznych. Każdy Niemiec uczący się polskiego, jak i każdy Polak uczący się niemieckiego ma problemy z opanowaniem pewnych struktur, np. szyk zdania w języku niemieckim sprawia problemy Polakom, a odróżnianie aspektu dokonanego od niedokonanego jest bardzo trudne dla Niemców, z kolei używanie konstrukcji przyimkowych jest problemem dla uczących się obu języków. W mowie osób dwujęzycznych także dochodzi do przenoszenia wzorów gramatycznych z jednego języka do drugiego. Planujemy sprawdzić, czy istnieją różnice w przenoszeniu takich wzorów z polskiego do niemieckiego i odwrotnie w mowie osób należących do dwóch wymienionych generacji. Dowiemy się więcej o procesach kalkowania struktur językowych.

Nasz projekt łączy metody badawcze historii, antropologii kultury i lingwistyki. Z wywiadów, które przeprowadzimy z osobami najstarszej generacji dowiemy się wiele o ich indywidualnych przeżyciach w latach II wojny światowej i w pierwszych latach powojennych po zmianie granic na terenach przyłączonych do Polski w 1945 roku. Z wywiadów ze średnią generacją zdobędziemy wiedzę o przyczynach ich wyjazdu do Niemiec i problemach, z jakimi się zetknęli po emigracji. Jak językowo i kulturowo funkcjonują takie osoby? Jak porozumiewają się obecnie w transnarodowych rodzinach? Jaki ma to wpływ na ich języki?

Nad tymi zagadnieniami pracować będziemy w polsko-niemieckim zespole slawistów i germanistów, co stanowić będzie gwarancję zabezpieczenia przed pułapką jednostronnej narodowej perspektywy. Oprócz publikacji naukowych planujemy udostępnienie wywiadów w postaci ogólnodostępnego korpusu dwujęzyczności polsko-niemieckiej on-line.